

Ա. Ղամբարյան

**Թրաֆիքինգի վերաբերյալ
քրեական գործերի քննության
առանձնահատկությունները
Հայաստանի Հանրապետությունում**

(Մոդուլ 4)

Երևան 2011

*Երեմյան Ա., Թումասյան Դ., Ղամբարյան Ա.,
Պետրոսյան Տ. Հայաստանի Հանրապետությունում մարդու թրաֆի-
քինգի և շահագործման դեմ պայքարի իրավական հիմունքները
(ձեռնարկ դասավանդողների համար): Երևան. «Ատողիկ» Հրատ.,
2011, 340 էջ:*

ISBN 978-92-9235-881-5

Սույն ձեռնարկը նախատեսված է իրավապահ մար-
միների աշխատակիցների, ինչպես նաև աշխատանքային տեսուչների
վերապատրաստման ընթացքում «Մարդու թրաֆիքինգի և շահագործման
դեմ պայքարի իրավական հիմունքները» դասավանդողների համար: Այդ
նպատակով դասավանդողներին ներկայացվում է դասավանդման ընդհա-
նուր մեթոդաբանությունը և ըստ կոնկրետ մոդուլների՝ տրամադրվում են
դասավանդման համար անհրաժեշտ նյութեր և դասավանդման մեթոդի-
կայի վերաբերյալ խորհուրդներ: Ձեռնարկը կարող է օգտակար լինել նաև
ԲՈՒՀ-երում և այլ հաստատություններում ու կառույցներում մարդու թրա-
ֆիքինգի և մարդու շահագործման դեմ պայքարի իրավական հիմնախն-
դիրների ուսումնասիրությամբ զբաղվող անձանց համար:

Ձեռնարկը կազմելուն և հրատարակելուն աջակցել
են Եվրոպայում անվտանգության և համագործակցության
կազմակերպության (ԵԱՀԿ) և Աշխատանքի միջազգային
կազմակերպության (ԱՄԿ) Երևանի գրասենյակները՝ ԵՄ
ֆինանսավորմամբ: Հեղինակների խումբն իր երախտագիտությունն է
հայտնում այս ձեռնարկի ստեղծմանն աջակցող կազմակերպություննե-
րին, ինչպես նաև ձեռնարկի խմբագիր, իրավագիտության թեկնածու Ա.
Խորխոռունուն:

Ձեռնարկում ներկայացված տեսակետներն ար-
տացողում են հեղինակների մոտեցումները, որոնք կարող են չհա-
մընկնել սույն ձեռնարկի հրատարակմանն աջակցող կազմա-
կերպությունների տեսակետներին:

Բովանդակություն

- 1. Ներածական մաս**
- 2. Դասախոսին տրամադրվող նյութեր**
 - 2.1. Թրաֆիքինգի վերաբերյալ քրեական գործերի քննության առանձնահատկությունները**
 - 2.2. Թրաֆիքինգի վերաբերյալ քրեական գործերով առանձին քննչական գործողությունների մարտավարությունը**
 - 2.3. Քննչական և օպերատիվ մարմինների համագործակցության կազմակերպումը թրաֆիքինգի վերաբերյալ քրեական գործերով**
- 3. Հարցեր քննարկման համար**
- 4. Խնդիրների քննարկում**
- 5. Սլայդներ**

1. Ներածական մաս

Տուգադրել՝ք «Թրաֆիքինգի վերաբերյալ քրեական գործերի քննության առանձնահատկությունները» վերնագրով սլայդը:

«Թրաֆիքինգի վերաբերյալ քրեական գործերի քննության առանձնահատկությունները» **մոդուլի նպատակներն են՝**

- ուսումնասիրել, պարզել, հասկանալ և ամրագրել գիտելիքները թրաֆիքինգի քրեական գործերի քննության առանձնահատկությունների վերաբերյալ,

- ուսումնասիրել, պարզել, հասկանալ և ամրագրել գիտելիքները թրաֆիքինգի գործերով ապացույցների հավաքման առանձնահատկությունների վերաբերյալ,

- պարզել, հասկանալ և ամրագրել գիտելիքները նշված կատեգորիայի գործերով քննչական և օպերատիվ հետախուզական մարմինների համագործակցության ձևերի և եղանակների վերաբերյալ,

- պարզել, հասկանալ և ամրագրել նշված կատեգորիայի գործերով առանձին քննչական գործողությունների կատարման առանձնահատկությունները,

- գործնականում կիրառել ստացած գիտելիքներն ու հմտությունները:

Ժամանակակից աշխարհում նկատվող գլոբալիզացիայի պայմաններում հանցավորության ոլորտում նկատվում է կազմակերպվածության, անդրազգայնացման և գլոբալացման գործընթաց: Այս միտումները վերաբերում են նաև մարդկանց առևտրին/թրաֆիքինգին:

Մարդկանց թրաֆիքինգն այսօր սուր խնդիր է ինչպես Եվրոպայում, այնպես էլ ամբողջ աշխարհում: Միջազգային մի շարք փաստաթղթերում արձանագրված է, որ յուրաքանչյուր տարի հազարավոր մարդիկ, հատկապես կանայք և երեխաները, դառնում են սեռական շահագործման և այլ նպատակներով թրաֆիքինգի զոհեր ինչպես իրենց սեփական երկրներում, այնպես էլ արտասահմանում: Առայժմ արձանագրվում է զոհերի թվի աճ: Մարդկանց թրաֆիքինգի դեմ պայքարին ուղղված

գործունեությունն ուշադրության է արժանանում ամբողջ աշխարհում, քանի որ թրաֆիքինգը սպառնում է մարդու իրավունքներին և ժողովրդավարական հասարակությունների հիմնարար արժեքներին:

Մարդկանց թրաֆիքինգի՝ ողջ աշխարհում տարածված երևույթը կարող է ունենալ ազգային կամ անդրազգային դրսևորումներ: Քանի որ թրաֆիքինգը հաճախ կապված է լինում կազմակերպված հանցավորության հետ և ներկայումս ամենաշահութաբեր գործունեություններից մեկն է, ապա անհրաժեշտ է դրա դեմ պայքարել նույնքան վճռականորեն, որքան թմրադեղերի առևտրի և փողերի լվացման դեմ: Որոշ գնահատումների համաձայն՝ շահույթի ստացմանն ուղղված ապօրինի ձեռնարկումներից մարդկանց թրաֆիքինգն աշխարհում երրորդ տեղն է գրավում զենքերի և թմրադեղերի առևտրից հետո:

Իրավակիրառ պրակտիկայի վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ թրաֆիքինգի վերաբերյալ քրեական գործերի քննությունն առանձնանում է իր բարդությամբ, վարույթն իրականացնող մարմինները ոչ միշտ են ունակ լինում իրականացնել որակյալ քննություն, ինչը պայմանավորված է մասնավորապես հետևյալ գործոններով՝ այս կատեգորիայի գործերի համեմատաբար նոր լինելը և թրաֆիքինգին վերաբերող հանցակազմերի օրենսդրական հաճախակի փոփոխությունները, նոր խմբագրմամբ ներկայացնելը, այս գործերի քննության արդյունավետ մեթոդիկայի բացակայությունը, որի հետևանքով քննիչները ոչ միշտ են կարողանում քննության տարբեր փուլերում լիարժեք և համարժեք գնահատել քննչական իրավիճակը, ժամանակին չեն իրականացվում անհրաժեշտ քննչական և այլ դատավարական գործողություններ, ժամանակին բավարար միջոցներ չեն ձեռնարկվում հանցագործության գոհերի գտնվելու վայրը պարզելու ուղղությամբ, հաճախ արդյունավետ չէ օպերատիվ ստորաբաժանումների և քննչական մարմինների համագործակցությունը:

Բացի այդ, թրաֆիքինգի վերաբերյալ քրեական գործերի քննության որակի վրա ազդում էր նաև այս հանցագործությունների ոչ կենտրոնացված քննությունը: Դատախարավական բարեփոխումների երկրորդ փուլի ընթացքում ՀՀ դատախազության համակարգից հանվեց քննչական ապարատը, որի հետևանքով թրաֆիքինգի վերաբերյալ գործերի քննությունը իրականացվել է ՀՀ ոստիկանության տարածքային և համայնքային քննչական բաժիններում: Սակայն որոշ ժամանակ անց պարզ դարձավ, որ թրաֆիքինգի վերաբերյալ քրեական գործերի ոչ կենտրոնացված քննությունը չի կարող դրականորեն ազդել նշված բնույթի հանցագործությունների բացահայտման, քննության արդյունավետության և այս ոլորտում միասնական քրեական քաղաքականության մշակման և իրականացման համար:

Նշված հանցագործությունների կենտրոնացված քննության պրակտիկան վերականգնելու նպատակով, ՀՀ գլխավոր դատախազի հանձնարարությամբ, ՀՀ ոստիկանության գլխավոր քննչական վարչության հատկապես կարևոր գործերով քննության վարչությունում ստեղծվել է մարդկանց առևտրի (թրաֆիքինգի), թմրամիջոցների ապօրինի շրջանառության և կազմակերպված հանցագործությունների քննության բաժին, որը բաղկացած է բաժնի պետից, տեղակալից և ութ քննիչներից: Նշված բաժնում քննվում են հանրապետությունում գրանցված՝ թրաֆիքինգին առնչվող քրեական գործերի գերակշռող մեծամասնությունը:

Այսօր արդեն այս վարչության կազմում առանձնացվել են հատուկ դատախազներ, որոնք հսկողություն են իրականացնում այս բնույթի հանցագործությունների հետաքննության և նախաքննության օրինականության նկատմամբ և այդ գործերով դատարանում պաշտպանում են մեղադրանքը:

2. Դասախոսին տրամադրվող նյութեր

2.1. Թրաֆիքինգի վերաբերյալ քրեական գործերի քննության առանձնահատկությունները

Ցուցադրեր «Թրաֆիքինգի վերաբերյալ քրեական գործերի քննության առանձնահատկությունները» դիդակտիկ նյութի «Նախաքննության սկզբնական փուլում տուժողին առնչվող հարցերում ապացուցման առարկան կազմում են» վերնագրով սլայդը:

Նախաքննության կազմակերպման առումով պետք է նկատի ունենալ, որ նշված հանցագործության մասին գոհի/տուժողի հայրենիքում հայտնում են հիմնականում նրա ազգականները:

Դասավանդողը, գուցադրելով սլայդը, այս կապակցությամբ պետք է նշի, որ նախաքննության սկզբնական փուլում ապացուցման ենթակա հիմնական հանգամանքներն են՝

1. տուժողի և նրա ենթադրյալ հավաքագրողի շփումների փաստը,

2. տուժողի կողմից իր բնակության երկրի սահմանը հատելու փաստը,

3. տուժողին այլ մարզ տեղափոխելու (կամ հարկադրաբար փոխադրելու) և հարկադիր շահագործելու փաստը,

4. տուժողի՝ այլ երկրում կամ մարզում գտնվելու փաստը, ուր նա փոխադրվել էր հավաքագրումից կամ առևանգումից հետո, և որտեղ նրան շահագործել են կամ պահել են շահագործման վիճակում կամ դրել այդ վիճակի մեջ:

Հարազատներից նշված հաղորդման ստացման դեպքում պետք է ստույգ պարզել, թե որտեղ է գտնվում առևանգված կամ հավաքագրված անձը, իրականացնել հետախուզական համալիր միջոցառումներ, ստանալ թրաֆիքինգի փաստացի ապացույցներ, դրանք օգտագործել որպես հիմք՝ քրեական գործ հարուցելու համար:

Թրաֆիքինգի և անձի շահագործման մասին հաղորդումները կարող են ստացվել ոչ կառավարական, հասարակական

կազմակերպության կողմից, ուր փախուստից հետո դիմել է հավաքագրված կամ առևանգված անձը կամ նրա մերձավորները: Տվյալ իրավիճակում, հասարակական կազմակերպության աշխատակիցների օգնությունը կարող է օգտագործվել՝ քննություն իրականացնողի և տուժողի միջև փոխվստահության հարաբերություններ ստեղծելու համար: Հասարակական կազմակերպության հաղորդումը մասամբ ազատում է տուժողին ժամանակավորապես ապաստանելու խնդրից, հատկապես՝ տվյալ տարածաշրջանում գոհերի համար պետական ապաստարանի բացակայության դեպքում, սակայն չի բացառում տուժողի և ոչ կառավարական կազմակերպության աշխատակիցների նկատմամբ անվտանգության միջոցների կիրառումը իրավապահ մարմինների կողմից:

Ունկնդիրները պետք է գիտակացեն, որ հավաքագրման և փոխադրման փուլերում թրաֆիքինգը ճանաչելը գործնականորեն շատ բարդ է, իսկ եթե նույնիսկ արձանագրվող գործողություններում պարունակվում են կասկածելի նշաններ, ապա հանցավոր գործունեության ապացուցողական բազան չափազանց աննշան է: Թրաֆիքինգի գոհերի մեծամասնությունը պատկերացում չունի նպատակակետ երկրում (եզակի բացառություններով) իրեն սպասվող փորձությունների մասին: Ընդ որում, հարկ է նշել, որ թրաֆիքինգ իրականացնողներն արդյունավետ քննության համար իրապես խոցելի են դառնում միայն նպատակակետ երկրում կամ այն տարածաշրջանում, որտեղ տեղի է ունենում մարդկանց անմիջական շահագործումը:

Քրեական իրավիճակի նշանների հայտնաբերման ընթացքում նախնական (ահազանգային) տեղեկությունների աղբյուր են դառնում տուժողը, նրա ազգականները կամ ծանոթները: Այդ պատճառով թրաֆիքինգի գործերով նախաքննության համար ընդունված են աշխատանքի նկատմամբ երկու մոտեցումներ՝ նախաքննություն գոհից կամ նրա ազգականներից ստացված տեղեկությունների հիման վրա և նախաքննություն օպերատիվ-հետախուզական գործունեության արդյունքում ստացված տվյալների հիման վրա:

Դասավանդողը, ցուցադրելով «Թրաֆիքինգի վերաբերյալ քրեական գործերի քննության առանձնահատկությունները» դիդակտիկ նյութի «Հանցավոր գործունեության մեխանիզմի նշանների հայտնաբերման հիմնական ուղղություններն են» վերնագրով սլայդը, պետք է քննզծի, որ հանցավոր գործունեության մեխանիզմի նշանների հայտնաբերման հիմնական ուղղություններն են՝

ա) մարդու կամ հոմոսարի շուրջ կոնֆլիկտների մասին փաստերի հայտնաբերում օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումների ընթացքում,

բ) մարդու անհետացման մասին պաշտոնական հաղորդումներով ստուգման նյութերի բովանդակության վերլուծություն,

գ) թրաֆիքինգի փաստի մասին տուժողների և հասարակայնության ներկայացուցիչների պաշտոնական հայտարարություններին արձագանքում,

դ) մարդկանց թրաֆիքինգի և հարկադիր աշխատանքի օգտագործման մասին թաքնված գովազդի նշաններ հայտնաբերելու նպատակով մասնավոր անձանց և կազմակերպությունների գովազդային գործունեության վերլուծություն,

ե) գիշերային ակումբներում և այլ հնարավոր թաքստոցներում կամ հարկադիր աշխատանքի օգտագործման հավանական վայրերում ստուգայցերի անցկացում:

Հարկադիր աշխատանքի օգտագործման և պոռնկությանը զբաղվելու մեջ ներգրավելու հետ կապված հանցավոր գործունեության նշանների հայտնաբերումը կարող է տեղի ունենալ նաև խառը հանցակազմերի բացահայտման ընթացքում:

Դասավանդողը ցուցադրում է «Թրաֆիքինգի վերաբերյալ քրեական գործերի քննության առանձնահատկությունները» դիդակտիկ նյութի «Թրաֆիքինգի և մարդկանց շահագործման հնարավոր նշանների մասին տեղեկությունների բնորոշ աղբյուրներն են» վերնագրով սլայդը:

Թրաֆիքինգի և մարդկանց շահագործման հնարավոր նշանների մասին տեղեկությունների բնորոշ աղբյուրներ են՝

ա) գովազդային հայտարարությունները (ամսագրեր, թերթեր, համացանց և այլն), որոնք «շահավետ պայմաններով» աշխատանք են առաջարկում արտերկրում՝ չնշելով աշխատանքի բնույթը, կամ որոնք նշում են, թե այդ աշխատանքը հատուկ որակավորում կամ հմտություններ չի պահանջում,

բ) սառուններում, մերսման սրահներում, զվարճանքի ակումբներում և նման այլ վայրերում ազատ ժամանցի անցկացման ապահովման վերաբերյալ կասկածելի ծառայությունների մատուցման մասին հայտարարությունները,

գ) դեսպանատների կամ հյուպատոսարանների վիզաների բաժնի, ինչպես նաև զբոսաշրջությանը և արտերկրում աշխատանքի տեղավորմամբ զբաղվող կազմակերպությունների կամ գործակալությունների տվյալների շտեմարանները,

դ) վերոնշյալ ընկերությունների, դեսպանատների և հյուպատոսարանների ներկայացուցիչները,

ե) սառունների, մերսման սրահների, հյուրանոցների, բարերի, ակումբների, գովազդային գործակալությունների, աշխատանքի տեղավորման, անշարժ գույքի գործակալությունների ներկայացուցիչները, նավահանգիստների և օդուղիների աշխատակիցները,

զ) ոչ կառավարական, հասարակական կազմակերպությունների աշխատակիցները, ում դիմում են թրաֆիքինգի գոհերը կամ նրանց ազգականները,

է) այլ անձինք, ովքեր իրենց աշխատանքի բնույթով կամ պատահաբար ստացել են տեղեկություններ նշված փաստերի մասին, օրինակ՝ միգրացիոն ծառայության աշխատակիցները, ովքեր աշխատում են օտարերկրյա քաղաքացիների կամ քաղաքացիություն չունեցող անձանց հետ:

Ամփոփելով ասվածը՝ դասավանդողը նշում է, որ տիպային քննչական իրավիճակների կառուցվածքում անհրաժեշտ է առանձնացնել տեղեկատվական տարրերի երեք խումբ. առաջինը՝ գոհի մասին տեղեկատվություն, որի կառուցվածքում կարելի է առանձնացնել հետևյալ իրավիճակները՝ գոհի գտնվելու վայրը հայտնի է, գոհի գտնվելու վայրը անհայտ է,

հայտնի՞ են արդյոք բոլոր գոհերը: Երկրորդ տեղեկատվությունը կապված է քննվող դեպքի հետ, որի մեջ ընդգրկվում են հետևյալ իրավիճակները՝ արդյոք քննվող հանցագործությունը միանվագ բնույթ ունի, թե՞ իրենից ներկայացնում է թրաֆիքինգի շղթա, եթե հանցագործությունը թրաֆիքինգի շղթա է, ապա արդյոք այն դադարել է, թե շարունակվում է, այն ներքի՞ն է, թե՞ անդրազգային, հանցագործությունների կատարման եղանակը և այլն: Երրորդ խումբը ներառում է հանցագործության դեպքին առնչվող անձանց, մասնավորապես՝ հայտնի՞ են արդյոք հանցավոր խմբի բոլոր անդամները, ինչպես նաև այն պաշտոնատար անձինք, ովքեր կարող են առնչություն ունենալ դեպքին, հայտնի՞ է արդյոք հանցակիցներից յուրաքանչյուրի դերակատարությունը քննվող հանցագործության մեջ, տեղեկություններ կա՞ն նրանց կողմից այլ նմանատիպ հանցագործություններ կատարելու մասին, թե՞ ոչ:

Նշված բաժնում դասավանդողը ներկայացնում է, որ ՀՀ քննչական պրակտիկայում երեխաներին շահագործման նպատակով մուրացկանության մեջ ներգրավելը որակվում է որպես թրաֆիքինգ: ՀՀ իրավապահ մարմինները, հիմք ընդունելով «Երեխայի աշխատանքային վատթարագույն ձևերի մասին» կոնվենցիայի դրույթները, ՀՀ քր. օր-ի 166-րդ հոդվածով նախատեսված անչափահասների՝ մուրացկանության և պռնկագրական նյութեր կամ առարկաներ պատրաստելու հետ կապված գործողություններ կատարելը՝ շահագործման նպատակի առկայության դեպքում, դիտվում է որպես թրաֆիքինգ:

Այդ նպատակով ուսումնասիրվել են նաև թրաֆիքինգի դեմ պայքարի ոլորտում միջազգային իրավական փաստաթղթերը, մասնավորապես՝ 2000 թ. Պալերմոյի արձանագրությունը, որի համաձայն՝ անչափահասներին շահագործման մեջ ներգրավելը, անկախ անչափահասի համաձայնությանից, դիտվում է որպես թրաֆիքինգ:

Անչափահասներին շահագործման նպատակով մուրացկանության մեջ ներգրավելը թրաֆիքինգի ինքնուրույն ձև է: Մինչդեռ, մինչև ՀՀ քր. օր-ի բարեփոխումները, ՀՀ քրեական օ-

րենսդրությամբ երեխաներին մուրացկանության մեջ ներգրավելու հանցակազմը հատուկ նորմով ամրագրված էր ոչ թե ՀՀ քր. օր-ի 132-րդ և 132¹-րդ հոդվածներով, այլ 166-րդ հոդվածով:

Այսպես՝ Գարիկ Հովհաննիսյանը 2007 թ. մայիս ամսին ծանոթացել է իր հետ փաստական ամուսնական հարաբերությունների մեջ գտնվող Լիանուշ Միրզոյանի որդու՝ Վ. Ի.-ի ընկերներ՝ Վարդաշենի թիվ 1 հատուկ կրթահամալիրի սաներ, 1995 թ. ծնված, Ա. Հ.-ի և Ա. Հ.-ի հետ և տեղեկանալով, որ վերջիններս լքել են կրթահամալիրը և զբաղվում են մուրացկանությամբ, գիշերելու համար նրանց տրամադրել է Երևան քաղաքի Շիրակի փող. 2ա շենքի՝ Լ. Միրզոյանին պատկանող թիվ 727 հանրակացարանային սենյակը:

Այնուհետև, 2008 թ. մայիսի վերջերին, երբ Ա. Հ.-ն և Ա. Հ.-ն հրաժարվել են զբաղվել մուրացկանությամբ, Գ. Հովհաննիսյանը վերջիններիս սպառնացել է վտարել բնակարանից և չհոգալ նրանց կենցաղային հարցերը, ապա՝ Ա. Հ.-ին և Ա. Հ.-ին ներգրավել է հակահասարակական գործողություններում և մինչև 2008 թ. հուլիս ամիսն ընկած ժամանակահատվածը նրանց պարբերաբար հարկադրել է Երևան քաղաքի Արովյան, Ամիրյան, և Մայաթ-Նովա փողոցներում զբաղվել մուրացկանությամբ և հավաքած գումարը հանձնել իրեն:

Դեպքի առթիվ 12.07.2008 թ. Էրեբունու քննչական բաժնում ՀՀ քր. օր-ի 166 հոդ. 3-րդ մասի 1-ին կետի հատկանիշներով հարուցվել է թիվ 12113608 քրեական գործը:

12.07.2008 թ. Գ. Հովհաննիսյանը ձերբակալվել է, 15.07.2008 թ. նրան մեղադրանք է առաջադրվել ՀՀ քր. օր-ի 166 հոդ-ի 3-րդ մասի 1-ին կետով, որպես խափանման միջոց կիրառվել է կալանավորումը: Սակայն ՀՀ գլխավոր դատախազության կողմից ցուցում է տրվել արարքը վերադրակել ՀՀ քր. օր-ի 132¹-րդ հոդվածի 2-րդ մասով: Ցուցումը կատարվել է, և քրեական գործն այդ մեղադրանքով ուղարկվել է դատարան: Դատարանը Գ. Հովհաննիսյանին մեղավոր է ճանաչել ՀՀ քր. օր-ի 132¹-րդ հոդվածի 2-րդ մասով:

Դատավանդորդը պետք է ընդգծի, որ մարդկանց շահա-

գործումը քրեագետների կողմից գնահատվում է ամենաեկամտաբեր հանցավոր գործունեություններից մեկը: Այս հանցագործության կատարման եղանակով ստացված եկամուտները շատ դեպքերում փորձ է արվում օրինականացնել, մասնավորապես թաքցնել այդ եկամուտների իրական աղբյուրները: Այս իմաստով, թրաֆիքինգը սերտորեն կապված է հանցավոր ճանապարհով ստացված եկամուտների օրինականացման հանցակազմի հետ: Պատահական չէ, որ մարդկանց շահագործելու հանցակազմերը (ՀՀ քր. օր-ի 132-րդ և 132¹-րդ հոդվածներ) ՀՀ քր. օր-ի 190-րդ հոդվածի 5-րդ մասում դիտվում են որպես հանցավոր ճանապարհով ստացված եկամուտների օրինականացմանը նախորդող հանցակազմեր: Թերևս ասվածով է պայմանավորված այն պրակտիկայի ձևավորումը, երբ ՀՀ քր. օր-ի 132-րդ և 132²-րդ հոդվածներով հարուցված քրեական գործերով նախաքննության օրինականության նկատմամբ հսկողություն իրականացնող դատախազների կողմից՝ մարդկանց շահագործման ճանապարհով ստացված եկամուտների օրինականացման ողջամիտ կասկածի առկայության պարագայում պետք է տրվեն ցուցումներ ՀՀ քր. օր-ի 190-րդ հոդվածով նախատեսված հանցակազմի հատկանիշների առկայության ուղղությամբ քննություն կատարելու վերաբերյալ:

2.2. Թրաֆիքինգի վերաբերյալ քրեական գործերով առանձին քննչական գործողությունների մարտավարությունը

Տվյալ կատեգորիայի քրեական գործերով քննչական գործողությունների անցկացման մարտավարության առանձնահատկությունները կապված են ինչպես հանցավոր գործունեության կոնկրետ մեխանիզմի, այնպես էլ քրեական գործի հարուցման և քրեական իրավիճակի հայտնաբերման հնարավոր հանգամանքների հետ: Վերջին հաշվով, առանձին քննչական գործողության մարտավարությունը կախված է օպերատիվ-քննչական խմբի աշխատանքի այն մեթոդական սխեմայից, որն առավել նպատակահարմար է՝ հանցավոր գործունեության փաստերի ամբողջական հայտնաբերման և ան-

րագրման տեսանկյունից:

Քննության հիմնական նպատակը հանցագործության կատարման հետ կապված բոլոր փաստացի հանգամանքների պարզումն է և բոլոր մասնակիցների հայտնաբերումը, ինչպես նաև կասկածյալների կողմից հանցավոր գործունեության նոր դրվագների բացահայտումը:

Թեև տուժողների պաշտպանությանը նվիրված է մոդուլ 6-ը, սակայն դասավանդողը այս բաժնում ևս մեկ անգամ պետք է կարևորի, որ մեթոդական տեսանկյունից քննության մեջ շեշտադրումները պետք է կատարվեն տուժողների պաշտպանության և անվտանգության վրա: Դատարանում նրանցից է կախված առկա ապացույցների մեծ մասը: Տվյալ հանցագործությունների դեմ պայքարի համաշխարհային պրակտիկան ընթանում է տուժողի առավելագույն պաշտպանության ուղիով, այդ թվում՝ նրան քաղաքացիություն շնորհելով և առանձին դեպքերում քրեական պատասխանատվությունից ազատելով, օրինակ՝ ապօրինի սահմանանցման, հրավերի ստացման ժամանակ խաբեության համար և այլն:

Տվյալ հանցագործությունների քննության մեկ այլ առանձնահատկություն է սկզբնադրյուր տարանցիկ և նպատակակետ երկրների միջև միջազգային համագործակցության անհրաժեշտությունը: Յուրաքանչյուր կոնկրետ դեպքում անհրաժեշտ է օգտագործել բոլոր առկա նորմերը մեղավորներին քրեական, վարչական կամ քաղաքացիաիրավական պատասխանատվության ենթարկելու համար:

Քննչական գործողությունները նպատակահարմար է անցկացնել տեսագրությունների և ձայնագրությունների օգտագործմամբ, ինչը թույլ է տալիս ոչ միայն լրացուցիչ հաստատել նախորդ ցուցմունքները, այլև ստանալ ձայների նմուշներ ֆոնոսկոպիկ փորձաքննության անցկացման համար: Դա հնարավոր է դառնում այն դեպքերում, երբ քննությունն իր տրամադրության տակ ունի հեռախոսային խոսակցությունների ձայնագրություններ կամ տարբեր իրադրություններում (ավտոմեքենայի մեջ, փողոցում, շինության ներսում և այլն)

գործող անձանց խոսակցությունների որսման արդյունքներ: Քննության սկզբնական փուլում տեսագրությունների և ձայնագրությունների օգտագործման անհրաժեշտությունը պայմանավորված է այն բանով, որ որոշ դեպքերում կասկածյալները հրաժարվում են տրամադրել ձայնի նմուշներ՝ համեմատական հետազոտության համար:

Դասավանդողը, կանգ չառնելով քննչական գործողությունների մարտավարության ընդհանուր դրույթների վրա, անմիջապես ներկայացնում է նշված կատեգորիայի գործերով կատարվող առանձին քննչական գործողությունների անցկացման առանձնահատկությունները:

Շինությունների և տեղանքի հատվածների զննության մարտավարությունը: Տվյալ կարգի քրեական գործերի քննության ընթացքում զննության առարկա հանդիսացող շինությունների և տեղանքի հատվածների թվին են դասվում տարբեր տեսակի թաքստոցները, որոնք օգտագործվում են հանցավոր գործունեության սուբյեկտների կողմից թրաֆիքինգի զոհերին ժամանակավորապես պահելու համար, օրինակ՝ նրանց տեղափոխման կամ շահագործման փուլերում:

Ցուցադրեք «Թրաֆիքինգի վերաբերյալ քրեական գործերի քննության առանձնահատկությունները» դիդակտիկ նյութի «Շինությունների և տեղանքի հատվածների զննության մարտավարությունը» վերնագրով սյալը:

Չննության հնարավոր օբյեկտների թվին կարելի է դասել հետևյալը.

- տեղանքի հատվածները՝ դրանց վրա գտնվող վրաններով, քողտիկներով կամ գետնատներով, որտեղ ժամանակավորապես պահվում կամ պահվել են զոհերը,

- ձեռնարկությունների, ֆերմերային տնտեսությունների կազմակերպությունների տարածքներում գտնվող ոչ բնակելի շինությունները, որտեղ պահվել կամ շահագործվել են տուժողները,

- «ժամանցի կենտրոնների» շինությունները, մասնավոր բաղնիքները, սաունաները, գիշերային ակումբները, հյուրանոցները:

Դասավանդողը պետք է ընդգծի, որ հաճախ որպես նման «կենտրոնների» տարածքներ կարող են հանդիսանալ սովորական բնակելի շենքերի բնակարանները կամ տները: Բացի պահպանությունից՝ բնակարանները հաճախ հագեցված են լինում տեսադիտման միջոցներով, ինչը հարկ է հաշվի առնել նման զննման օբյեկտներ մուտք գործելիս:

Տվյալ քննչական գործողությունը կարող է անցկացվել քննության ինչպես սկզբնական, այնպես էլ հաջորդ փուլերում: Ընդ որում՝ հարկ է հաշվի առնել տվյալ քննչական գործողության երկակի ուղղվածությունը: Խոսքը մարտավարական իրավիճակների երկու հնարավոր տեսակների մասին է՝ կախված զննության հիմնական և լրացուցիչ նպատակներից.

ա) զննության անցկացում օբյեկտում տուժողների հայտնաբերման, նրանց ազատման, ինչպես նաև նրանց շահագործման և (կամ) պահման հետքերի ամրագրման նպատակով,

բ) զննություն տուժողների մատնանշած վայրում թաքստոցի հայտնաբերման նպատակով, ինչպես նաև մարդկանց պահելու համար դրա օգտագործման հետքերի ամրագրման նպատակով:

Տարբեր ոչ պետական կազմակերպություններին պատկանող տարածքների և շինությունների զննությունն իրականացնելիս անհրաժեշտ է հաշվի առնել այն հանգամանքը, որ նշված տարածքներն ունեն պահպանություն, որը կարող է խոչընդոտ հանդիսանալ օպերատիվ քննչական խմբի համար՝ նշված տարածք մուտք գործելու ժամանակ:

Տվյալ կատեգորիայի քրեական գործերով շինությունների և տեղանքի հատվածների զննությունը թույլ է տալիս հայտնաբերել և արձանագրել առևանգված կամ հավաքագրված անձի՝ թաքստոցում գտնվելու վերաբերյալ տարբեր տեսակի հետքեր: Տվյալ դեպքում խոսքը վերաբերում է մատնահետքերի, մարդկանց օրգանիզմի արտազատումների, առարկաների, իրերի, գրությունների և նշումների հայտնաբերմանը, որոնց մասին հայտնել է տուժողը:

Առավել մանրամասն զննության համար անհրաժեշտ է սկզբում մանրակրկիտ հարցաքննել տուժողին: Դա կօգնի հայտնաբերելու նրան պատկանող իրերը, նրա թողած նշանները, ինչպես նաև արձանագրելու տուժողի կողմից իր ցուցմունքում նկարագրած իրավիճակը:

Ցուցադրեք «Թրաֆիքինգի վերաբերյալ քրեական գործերի քննության առանձնահատկությունները» դիդակտիկ նյութի «Ձննության կարևորագույն նպատակներն են հայտնաբերել և ամրագրել» վերնագրով սյալը:

Ձննության կարևորագույն նպատակն է հետևյալ հանգամանքների հայտնաբերումը և ամրագրումը.

ա) նարդկանց թրաֆիքինգի և շահագործման գոհերի ապրելու (պահվելու) կամ շահագործման պայմանները (պահման կամ շահագործման շինությունների դիրքը, չափերը, պատուհանների և քնելու տեղերի առկայությունը, նկուղի կահավորանքը, սենյակները, գետնաթաքստոցները, լողասենյակը, զուգարանը և այլն),

բ) հավաքագրման ընթացքում տուժողին խոստացված կենցաղային տարրական հարմարությունների բացակայություն,

գ) շահագործման ընթացքում տուժողների կողմից օգտագործված աշխատանքի պարզագույն, հնարավոր է՝ նաև անարդյունավետ գործիքներ,

դ) առևանգված կամ հավաքագրված անձանց շոթայման, խոշտանգման և աշխատանքի հարկադրման միջոցներ (ձեռնաշղթա, շոթաներ, պարաններ և այլն),

ե) արյան, սերմնահեղուկի, օգտագործված պահպանակների և պոռնկությամբ զբաղվելու այլ հետքեր,

զ) պատահառոտված հագուստ, անձնական իրեր, ինչպես նաև տուժողների կողմից գաղտնի կատարված գրառումներ,

է) հանցավոր գործունեության կազմակերպիչների և նրանց հանցակիցների կողմից կատարված հաշվարկների գրառումներ, որոնք արտացոլում են նրանց մասնակցությունը տուժողների թրաֆիքինգի կամ շահագործման կազմակերպ-

մանը և նրանց տեղափոխմանը, փոխանցմանը, ստացմանը կամ թաքցմանը,

ը) մարդկանց թրաֆիքինգի կամ շահագործման մեջ կասկածյալների բջջային հեռախոսներ:

Ի տարբերություն հանցավոր գործունեության սուբյեկտների կողմից տուժողների հավաքագրման, թաքցման և շահագործման համար օգտագործվող փոքր շինությունների զննության՝ տուժողների փոխադրման համար օգտագործվող տրանսպորտային միջոցների, ինչպես նաև նրանց պահման և շահագործման համար օգտագործվող տեղանքի հատվածների (գյուղատնտեսական բույսերի մշակման շրջաններ, ֆերմերային տնտեսություններ, կազմակերպությունների, ձեռնարկությունների տարածքներ) զննության մարտավարությունն ունի իր կազմակերպչական առանձնահատկությունները:

Տեղափոխման նպատակով օգտագործվող տրանսպորտային միջոցի (ավտոմեքենայի կամ վագոնի) զննությանը, որպես կանոն, նախորդում է դրա կանգնեցումը: Մարդկանցով բեռնված ավտոմեքենայի կանգնեցման ժամանակ պետք է վթարի հավանականությունը հասցնել նվազագույնի: Անհրաժեշտ է նաև գաղտնարանում կամ կեղծված փաստաթղթերի օգտագործմամբ տուժողների տեղափոխում իրականացնող, օրինակ, անօրինական միգրանտների թվում թրաֆիքինգի տուժողներ փոխադրող և մաքսանենգ ճանապարհով պետական սահմանը հատող ավտոմեքենայի կանգնեցման ժամանակ զենք կիրառել միայն ամենաձայրահեղ դեպքում: Բացառված չէ այն հավանականությունը, որ զննության ընթացքում կարող է առաջանալ բժշկական օգնություն ցուցաբերելու անհրաժեշտություն:

Գյուղատնտեսական կուլտուրաների մշակման տարածքների, ֆերմերային տնտեսությունների զննությունը, ուսումնասիրվող մակերեսի մեծության պատճառով, կարող է պահանջել իրավապահ մարմինների մեծ թվով աշխատակիցների ներգրավում: Ընդ որում, օտարերկրյա քաղաքացի հանդիսացող զոհերից շատերը, որոնք չեն ցանկանում հանդես

գալ որպես տուժող, կարող են փորձել թաքնվել կամ փախուստի դիմել զննության վայրից: Տվյալ հանգամանքը պահանջում է զննվող տարածքի շրջափակում:

Շինությունների և տեղանքի հատվածների զննությունը պետք է իրականացվի տեսագրության կամ լուսանկարահանման միջոցների օգտագործմամբ: Աիշտ կազմված ֆոտոաղյուսակը, որի վրա պետք է ամրագրվեն արձանագրության մեջ շարադրված կահավորանքի, իրադրության բոլոր տարրերը, զննության արձանագրության տեսողական հավելվածն է: Ֆոտոաղյուսակը կարելի է օգտագործել վկաների և կասկածյալների (մեղադրյալների) հարցաքննության ընթացքում, ինչպես նաև գործածել տեղում ցուցմունքների ստուգումը պլանավորելու ընթացքում:

Քննման մարտավարությունը: Մարդկանց թրաֆիքինգի և նրանց հարկադիր աշխատանքի օգտագործման գոհերը պետք է քննվեն՝ պահպանելով նրանց իրավունքներն ու ազատությունները: Անցկացված հետազոտման արդյունքները թույլ են տալիս արձանագրել գոհի վիճակը, ինչը կապված է շահագործումը և աշխատանքի հարկադրումը ապացուցելու անհրաժեշտության հետ: Հաշվի առնելով, որ հարկադրանքին հասնելիս կիրառվում են ծաղրանքների, ծեծի, խոշտանգման և բռնության այլ ձևեր, քննման արդյունքները հանդիսանում են քրեական գործի մասնակիցների հանցավոր գործունեությունն ապացուցող ակնառու փաստեր:

Դասավանդողը շեշտադրում է, որ քննման ընթացքում անհրաժեշտ է հատուկ ուշադրություն դարձնել գոհի մարմնի վրա քերծվածքների, կապտուկների, սպիների, այլ մարմնական վնասվածքների առկայությանը և պարզել դրանց առաջացման մեխանիզմն ու ծանրության աստիճանը: Հարկ է հատուկ ուշադրություն դարձնել դաստակներին և ոտնակոճերին կապանքների հնարավոր հետքերին, ինչպես նաև տուժողի ճիչերը կանխելու նպատակով դեմքին, պարանոցին, մազերին կաշուն ժապավենի կամ այլ նյութի օգտագործման հետքերի հայտնաբերմանը և արձանագրմանը:

Եթե տուժողն ինքուրույն է դիմել բժշկական օգնության, ապա հարկ է պարգել.

ա) երբ և որ բժշկական հիմնարկ է դիմել,

բ) ինչպիսի փաստաթղթավորում է ստացել նրա դիմումը,

գ) բուժկանխարգելիչ կամ բուժական հիմնարկի որ աշխատակցի հետ է շփվել տուժողը,

դ) ինչպիսի բուժում է խորհուրդ տրվել տուժողին:

Նշված հանգամանքները պետք է անպայման ստուգվեն պարզված բուժկանխարգելիչ կամ բուժական հիմնարկներում բժշկական կից փաստաթղթերի (գրանցման թերթիկ, քարտ, հիվանդության պատմություն և այլն) հետագա ուսումնասիրմամբ: Հետագայում այն բուժաշխատողները և սպասարկող անձնակազմը, ովքեր շփվել են տուժողների հետ, պետք է հարցաքննվեն: Հարկ է հաշվի առնել, որ տուժողի դիմելու վերաբերյալ փաստացի գրառումների բացակայության դեպքում բուժաշխատողների ցուցմունքները կարող են լինել օգնության դիմելու պահին տուժողի ֆիզիկական և հոգեկան վիճակի միակ ապացույցը:

Տվյալ քննչական գործողությունը պետք է անցկացնել՝ նկատի ունենալով հետքերի ամբողջ հնարավոր ցանկը, որ հնարավոր է հայտնաբերել:

Ցուցադրեք «Թրաֆիքինգի վերաբերյալ քրեական գործերի քննության առանձնահատկությունները» դիդակտիկ նյութի «Տուժողի մարմնի քննման ընթացքում հնարավոր է հայտնաբերել հետևյալ հետքերը» վերնագրով սլայդը:

Նման հետքերի թվին են դասվում՝

- առևանգված կամ հավաքագրված անձի նյարդային և ֆիզիկական հյուծման հետքերը,

- բռնության, խոշտանգումների, պատիժների հետքերը, որոնց ենթարկվել է առևանգված կամ հավաքագրված անձը անազատության մեջ պահվելու, տեղափոխման և նրա հարկադիր աշխատանքի օգտագործման ընթացքում,

- ներարկումների հետքերը՝ որպես թմրամիջոցների կամ հոգեմետ նյութերի օգտագործման արդյունք՝ տուժողի կամքը

կոտրելու համար,

- առևանգված կամ հավաքագրված անձին որոշակի ֆիզիկական աշխատանքի և դրա հետ կապված գործընթացների մեջ օգտագործելու հետքերը,

- անդամախեղության հետքերը, որին դիմել է առևանգված կամ հավաքագրված անձը՝ շահագործումից խուսափելու համար:

Մեղադրական եզրակացությունների ձևակերպման համար շատ կարևոր է, որ տուժողի ցուցմունքները համապատասխանեն նրա մարմնի վրայի հետքերի բնույթին, իսկ դատական փորձաքննության արդյունքների հիման վրա տրված եզրակացությունը՝ բացատրի հետազոտման ընթացքում պարզված հետքերի ծագումը:

Դա թույլ կտա քննության արդյունքներով ձևավորել ապացուցողական կապեր հետևյալների միջև.

- շինության զննության կամ խուզարկության ընթացքում հայտնաբերված տուժողի «հարկադրանքի միջոցների», նրա ցուցմունքների և նրա մարմնի ու հագուստի վրայի հետքերի,

- հայտնաբերված «աշխատանքի միջոցների», տուժողի մարմնի ու հագուստի վրայի հետքերի և որոշակի աշխատանքային գործողությունների բնույթի և բովանդակության մասին տուժողի տված ցուցմունքների:

Հարցաքննության մարտավարությունը: Տվյալ կարգի քրեական գործերի քննության ընթացքում, հատկապես տուժողների մեծ թվի և մի քանի կասկածյալների առկայության դեպքում, նպատակահարմար է հարցաքննություններն անցկացնել օպերատիվ-քննչական խմբի կազմում ընդգրկված քննիչներից և օպերատիվ աշխատակիցներից կազմված երկու ենթախմբերով:

Կասկածյալների և տուժողների հարցաքննությունների կազմակերպումը և անցկացումը տարբեր աշխատակիցների կողմից ամենից առաջ նպատակահարմար է նրանով, որ թրաֆիքինգի գործերով քննությունը բավականին աշխատատար է,

որն ընդգրկում է քրեական գործի շրջանակներում մեծ թվով մասնակիցների (տուժողների, վկաների, կասկածյալների և այլն): Երկու ենթախմբերը, որոնք աշխատում են միաժամանակ և միմյանց հետ սերտորեն փոխկապակցված, թույլ են տալիս օգտագործել տուժողների կողմից տրամադրված յուրաքանչյուր ապացույց կասկածյալների հարցաքննությունների ժամանակ: Ուստի քննության արդյունավետության համար անհրաժեշտ պայման է օպերատիվ նյութերի իրացման սկզբից ևեթ գործառույթների ներքին բաշխմամբ օպերատիվ-քննչական խմբի ստեղծումը:

Տուժողների հայտնաբերման դեպքում անհրաժեշտ է մանրակրկիտ կերպով պատրաստվել նրանց հարցաքննությանը: Հոգեբանական տեսանկյունից անհրաժեշտ է հնարավորինս նախատեսել նրանց հետագա վարքի բոլոր հնարավոր տարբերակները: Անհրաժեշտ է ազատված կամ բռնված զոհերին բացատրել իրենց իրավունքները և պարտականությունները: Պետք է հատուկ ուշադրություն դարձնել այն հանգամանքին, որ երաշխավորվում է զոհերին վարկաբեկող տեղեկությունների չիրապարակումը և նրանց պաշտպանությունը: Բռնված զոհերին պետք է բացատրել նաև անօրինական գործողությունների համար պատասխանատվությունից նրանց ազատելու հնարավորության մասին, օրինակ՝ նրանց կողմից ապօրինի սահմանանցման, պռռնկությամբ զբաղվելու, առանց գրանցման բնակվելու և այլն: Շեշտադրումը պետք է կատարվի հարցաքննվողի կողմից հանցավոր խմբի կազմակերպիչների և ակտիվ անդամների բացահայտման գործում քննության հետ համագործակցելու վրա: Թրաֆիքինգի զոհերի հարցաքննության ընդհանուր պայմանները նման են այլ հանցագործություններով հարցաքննության պայմաններին, երբ տուժողը ենթարկվել է ֆիզիկական կամ հոգեբանական բռնության: Առաջին հերթին, անթույլատրելի է քննիչի ձևական մոտեցումը գործին կամ տուժողի հարցաքննությանը: Տվյալ քննչական գործողության անցկացման ժամանակ չափազանց կարևոր է շրջակա միջավայրը: Հարցաքննության պայմանները ոչ

միայն պետք է հարցաքննվողին մղեն համագործակցելու քննիչի հետ, այլև ապահովեն նրա լիարժեք վստահությունը: Որքան ավելի հարմարավետ լինեն հարցաքննության պայմանները և քննիչի հետ հաղորդակցվելու մթնոլորտը, այնքան ավելի մեծ է խոստովանական ցուցմունքներ և հանցավոր գործունեության մեխանիզմի մասին մանրամասն տեղեկություններ ստանալու հավանականությունը:

Ի սկզբանե հարցաքննությունը պետք է միտված լինի հանցավոր գործունեության հետքերի թաքցմանն ուղղված գործողությունների երեք փուլերից յուրաքանչյուրի վերաբերյալ հանցավոր արարքի նախապատրաստման և իրականացման միջոցի մասին, գոհի վարկածների հիմնական կետերի բացահայտմանը՝

- ա) հավաքագրում և արտահանում,
- բ) տեղափոխում և փոխանցում,
- գ) ընդունում և շահագործում:

Ցուցադրեք «Թրաֆիքինգի վերաբերյալ քրեական գործերի քննության առանձնահատկությունները» դիդակտիկ նյութի «Հարցաքննությանը պարզման ենթակա հիմնական հանգամանքներ» վերնագրով սլայդը:

Հարցաքննությանը նախապատրաստվելու գործընթացում անհրաժեշտ է որոշել կոնկրետ հարցերը, որոնք առնչվում են հարցաքննվող անձի տեղեկացվածությանը հանցավոր գործունեության մեխանիզմի բաղկացուցիչ մասերի մասին.

1. աշխատանքի տեղավորվելու հնարավորության գովազդի տեխնոլոգիան,
2. գոհերի հավաքագրման ընթացակարգը,
3. գոհերին թաքցնելու և շահագործելու նպատակով շինություն փնտրելու ուղիները, այդ թվում՝ շինության վարձակալման սխեման,
4. թրաֆիքինգի գոհերի տեղափոխման (փոխադրման) եղանակները,
5. հանցավոր գործունեության մասնակիցների կապի եղանակները,

6. գովազդի ֆինանսավորման, թրաֆիքինգի գոհերի հավաքագրման, փոխադրման և թաքցման ընթացակարգը,

7. թրաֆիքինգի օգտագործման գոհերի անմիջական շահագործումը:

Նշված ուղղությունների շրջանակներում էլ պետք է վարել գոհի կամ վկաների հարցաքննությունը: Դա թույլ կտա ոչ միայն ստանալ մեծ քանակությամբ փաստացի տվյալներ, այլև կնպաստի նոր վկաների հայտնաբերմանը:

Տուժողների և կատարողների հարցաքննության ընթացքում պարզվում է գոհի նկատմամբ ֆիզիկական և հոգեբանական բռնության տեսակը: Այնպիսի հանցավոր գործողություններ, ինչպիսիք են՝ մարդու առևանգումը, ազատությունից ապօրինի զրկելը, հարկադիր աշխատանքի օգտագործումը, անօրինական որդեգրումը, պոռնկությամբ զբաղվելուն ներգրավելը, պոռնկությամբ զբաղվելու կազմակերպումը, անչափահասների՝ պոռնոգրաֆիկ պատկերներով նյութերի կամ առարկաների պատրաստումը և շրջանառությունը, ֆիզիկական բռնությունը և գոհին ու նրա ընտանիքին սպանելու սպառնալիքը և առողջության, սեռական անձեռնմխելիության և սեռական ազատության դեմ ուղղված այլ հանցագործություններ, որպես կանոն, կապված են հարկադրանքի և բռնության հետ: Դրանք կարիք ունեն քրեադատավարական ամրագրման, այդ թվում՝ հարցաքննության ընթացքում:

Թրաֆիքինգում ներգրավվածությունը զգալի ազդեցություն է ունենում գոհի վրա: Կարևոր է տուժողից ստանալ ցուցմունքներ շահագործման մանրամասների մասին: Լրացուցիչ հոգեբանական տրավմայից խուսափելու նպատակով, կրկնվող հարցաքննությունների ընթացքում հարկ չկա բազմիցս ուշադրությունը սևեռել բռնության և գոհի նվաստացումների տեսարանների վրա:

Հարցաքննության ընթացքում պետք է արտացոլվեն գոհի ցուցմունքները կասկածյալների (մեղադրյալների) կողմից հանցավոր գործողություններով հասցված ֆիզիկական և հոգեբանական վնասների կապակցությամբ: Դրանց մեջ մտնում

են բռնության, խաբեության, ստրկացման և շահագործման նկատմամբ տուժող կողմի ռեակցիան: Բացի դրանից՝ անհրաժեշտ է շեշտադրել և պարզել.

1. ինչպես են վաճառքը, շահագործումը և նրա հետ կատարված այլ գործողություններն ազդել տուժողի կյանքի որակի վրա նրա փախուստից, փրկագնումից, ազատումից հետո,

2. որքան է տուժողի՝ իր և իր մտերիմների համար մտավախության աստիճանը,

3. արդյոք թրաֆիքինգի իրադարձություններն ազդել են տուժողի՝ դրանից հետո ազատ ապրելու կարողության վրա, փոխվել է արդյոք տուժողի սեփական արժանապատվության և լիարժեքության զգացումը:

Դասավանդողը պետք է կարևորի տուժողների հարցաքննության հոգեբանական կողմը: Այս կապակցությամբ օպերատիվ-քննչական խմբի անդամների վարքագիծը պետք է նպաստի գոհերի կողմից լրացուցիչ ապացուցողական տեղեկությունների տրամադրմանը՝ թրաֆիքինգով զբաղվողների և այն անձանց մասին, ովքեր անմիջաբար իրականացրել են նրանց շահագործումը:

Հարկ է հաշվի առնել նաև, որ գոհերը սովորաբար անհանգստացած են շահագործման հետ կապված իրենց անձնական կյանքի՝ ՉԼՄ-ներով հրապարակմամբ: Ցավոք, քրեական թեմաներով առանձին հեռուստահաղորդումների բարոյաէթիկական կողմերը շատ հեռու են գոհացուցիչ լինելուց: Օրինակ, ինչպե՞ս կարելի է գնահատել բռնաբարության փաստին վերաբերող ռեպորտաժը, որտեղ բռնաբարողը մնում է կադրից դուրս, իսկ տուժողի անձը լիովին ներկայացվում է: Ուստի հրապարակման վտանգը կարող է բացասաբար ազդել տուժողների խոստովանական ցուցմունքների վրա:

Թրաֆիքինգի գոհերը դասվում են մարդկանց այն կատեգորիային, ովքեր անվստահությամբ, երբեմն էլ թշնամաբար են տրամադրված իշխանությունների ներկայացուցիչների հանդեպ: Դա հնարավոր է հատկապես այն դեպքում, երբ գոհը, գտնվելով արտերկրում, հանդիպել է ոստիկանների, հյու-

պատասկան և միգրացիոն ծառայությունների անտարբեր վերաբերմունքին: Դա պետք է հաշվի առնել նաև հարցաքննության նախապատրաստման սկզբնական փուլում: Անհրաժեշտ է լրացուցիչ ջանքեր ձեռնարկել փոխըմբռնման հաստատման համար: Վստահության ձեռքբերման համար նախաքննության ամբողջ ընթացքում կարևոր է, որ քննիչը հարցաքննվողի հետ ազնիվ լինի:

Տուժողների առաջին հարցաքննությանը նախապատրաստվելու գործընթացում հարկ է նկատի ունենալ մի շարք հանգամանքներ, որոնք պետք է պարզվեն առաջին հերթին: Օրինակ, որպես պոռնիկի՝ շահագործված կնոջ հարցաքննության դեպքում հարկավոր է առաջին հերթին պարզել, թե տուժողը ինքնակա՞մ, խաբեությա՞մբ, թե՞ հարկադրանքով է հայտնվել արտասահմանում կամ մեկ այլ տարածաշրջանում: Պետք է նկատի ունենալ, որ օրինակ՝ արտասահման ինքնակամ մեկնելը չի բացառում խաբեությամբ նման գործողությունների կատարումը հավաքագրողի կողմից, որը ներկայանում է որպես օրինապահ գործատուի ներկայացուցիչ: Եթե մեկնումը տեղի է ունեցել հարկադրանքով, ապա անհրաժեշտ է պարզել, թե որն է եղել հարկադրանքի միջոցը.

- ֆիզիկական ուժի, սպառնալիքների օգտագործումը,
- հանցավոր գործունեության սուբյեկտի նկատմամբ տուժողի պարտքային պարտավորություններ ունենալը և այլն:

Հարցաքննության սկզբնական փուլում անհրաժեշտ է պարզել տուժողի տեղեկացվածության աստիճանն արտերկիր կամ մեկ այլ տարածաշրջան մեկնելու իրական նպատակի մասին, անհրաժեշտ է մանրամասնել հավաքագրողի և փոխադրողի կողմից տուժողին բառացի ներկայացրած մեկնման հիմնավորումը և դրա հետ կապված այլ հարցեր:

Եթե տուժողների առաջին հարցաքննության ժամանակ պարզվի, որ նրանց ձեռքի տակ դեռևս կան արտասահմանյան անձնագրեր, այլ փաստաթղթեր կամ առարկաներ, որոնք կարող են օգտագործվել որպես կասկածյալների մեղավորութ-

յան ապացույցներ, ապա պետք է դրանք առգրավել և կցել քրեական գործին՝ որպես իրեղեն ապացույցներ:

Ցուցադրեք «Թրաֆիքինգի վերաբերյալ քրեական գործերի բնության առանձնահատկությունները» դիդակտիկ նյութի «Սեռական շահագործման գոհ դարձած կանանց հարցաքննության ժամանակ անհրաժեշտ է պարզել հետևյալը» վերնագրով սյաղները:

Սեռական շահագործման գոհ դարձած կանանց հարցաքննության ժամանակ անհրաժեշտ է պարզել հետևյալը.

1. որտե՞ղ և ինչպիսի՞ հանգամանքներում են նրանք հանդիպել իրենց արտասահման ուղարկելը կազմակերպողներին,

2. ուրիշ ո՞ւմ հետ են նրանք հանդիպել այդ առիթով, ինչպիսի՞ առաջարկներ են նրանց արվել՝ իրենց ապագա աշխատանքի, պայմանների և վարձատրության առնչությամբ,

3. եղե՞լ է արդյոք պայմանավորվածություն պռունկության մեջ ներգրավվելու կամ սեռական բնույթի այլ ծառայություններ մատուցելու մասին, եթե այո՞, ապա ինչպիսի պայմաններով,

4. ի վերջո, ինչպիսի՞ համաձայնություն է ձեռք բերվել, ներառյալ աշխատանքի տեղավորման միջնորդների ծառայությունների վարձատրության, ուղևորությունների տոմսերի, փաստաթղթերի և այլնի դիմաց վճարման հարցը,

5. ինչպե՞ս է որոշվել արտերկիր մեկնելու համար պահանջվող փաստաթղթերի ստացման հարցը, ո՞վ է զբաղվել այդ հարցով, գործին առնչվող ինչպիսի՞ տեղեկություններ կարող են տիրապետել այդ անձինք,

6. ինչպիսի՞ հանգամանքներում է իրականացվել արտերկիր կամ այլ տարածաշրջան ուղարկելը, ինչպե՞ս է տեղի ունեցել պետական սահմանի հատումը (ժամանակը, վայրը, այլ հանգամանքներ), ո՞վ է ուղեկցել տուժողներին, ուղեկցողը շփվե՞լ է արդյոք սահմանային ծառայության աշխատակիցների հետ, ի՞նչ պայմաններում և հանգամանքներում,

7. ի՞նչ է տեղի ունեցել արտերկիր նրանց ժամանելուց հե-

տո. ո՞ր երկիր և ո՞ր բնակավայր են նրանք ժամանել, ո՞վ է նրանց դիմավորել, ինչպե՞ս է լուծվել նրանց աշխատանքի հարցը, նրանց առաջարկե՞լ են արդյոք անմիջապես զբաղվել պոռնկությամբ կամ այլ գործունեությամբ, ինչպիսի՞ բացատրություններ է տվել նրանց նոր «տերը», վերջինս հղում կատարե՞լ է իր և հանցագործության կազմակերպչի (կազմակերպիչների) միջև գոյություն ունեցող համաձայնությանը դեռևս - նախքան տուժողների մեկնելը նպատակակետ երկիր,

8. ինչպե՞ս է լուծվել ժամանման երկրում տուժողների գտնվելն օրինականացնող փաստաթղթերի և գրանցման հարցը, ինչպիսի՞ն էին «աշխատանքի» պայմանները,

9. տուժողները հրաժարվե՞լ են արդյոք պոռնկությամբ զբաղվելուց կամ սեռական բնույթի ծառայություններ մատուցելուց, եթե այո՞, ապա ինչպես են նրանց հարկադրել դա անել,

10. նպատակակետ երկրում տուժողները դիմե՞լ են իրավապահ մարմիններին կամ իշխանությունների այլ ներկայացուցիչներին, իրենց պետության դիվանագիտական ներկայացուցչությանը, եթե ո՞չ, ապա ինչու,

11. ի՞նչ է նրանց հայտնի հանցավոր խմբի անդամների մասին, ուրիշ ո՞ւմ հետ են նրանք շփվել նկարագրվող դեպքերի ժամանակ (հավաքագրողներ, փոխադրողներ, լուսանկարիչներ, միգրացիոն ծառայությունների ներկայացուցիչներ և այլն),

12. ի՞նչ է հայտնի տուժողներին մյուս անձանց մասին, ովքե՞ր նրանց հետ հայտնվել են արտերկրում՝ համանման հանգամանքներում:

Եթե քննության ընթացքում պարզվի, որ վաճառված անձանց համար դրանը փոխանցվել է բանկային համակարգերի միջոցով կամ վճարման տարբեր համակարգերի օգտագործմամբ, ապա այդ գործողություններին մասնակցած ընկերությունների աշխատակիցներին ևս պետք է հարցաքննել որպես վկաների: Նշված անձանց հարցաքննության ընթացքում հարկ է ոչ միայն հաստատել հանցավոր գործունեության սուր-

յեկտների կողմից դրամի փոխանցման կամ ստացման փաստը, այլև հարցաքննել նշված վկաներին՝ պարզելու նրանց հիշողության մեջ տպավորված հազամանքները, հաճախողի նշանները, այն անձանց քանակը և արտաքին նշանները, ովքեր դրամական միջոցները վճարողի կամ ստացողի հետ էին:

Կասկածյալների հարցաքննության ընթացքում հարցաքննվողի հետ հոգեբանական կապ (կոնտակտ) հաստատելը պակաս կարևոր չէ, քան տուժողների և վկաների հարցաքննության ընթացքում:

Եթե հարցաքննության պահին նախաքննության մարմնի տրամադրության տակ առկա է բավարար ապացուցողական բազա, որը մերկացնում է կասկածյալին հանցագործության կատարման մեջ, ապա հարցաքննության ընթացքը կառուցվում է առկա ապացույցներով հարցաքննվողի մերկացման սխեմայով: Տվյալ իրավիճակում պետք է կասկածյալին հասկացնել, որ անկախ ցուցմունքներ տալու, ցուցմունքներ տալուց հրաժարվելու կամ սուտ ցուցմունքներ տալով քննությանը խոչընդոտելու իր որոշումից, եզրակացություն է արվել նրա գործողություններում հանցակազմի հատկանիշների առկայության մասին, իսկ քրեական պատասխանատվության ենթարկելն անխուսափելի փաստ է:

Եթե հարցաքննվողը մտնում է շփման մեջ, ապա, հաշվի առնելով, որ թրաֆիքինգով զբաղվողները հիմնականում կազմակերպված հանցավոր խմբավորման անդամներ են, հարկավոր է ուշադրություն դարձնել այդ խմբավորման բոլոր անդամների բացահայտմանը և մերկացմանը, ովքեր մասնակցել են հանցագործության կատարմանը տարբեր փուլերում: Այդ նպատակով անհրաժեշտ է պարզել ամեն ինչ՝ սկսած անհրաժեշտ փաստաթղթերի ձևակերպման ընթացակարգից մինչև պետական սահմանը հատելու կամ նպատակակետ երկիր հասնելու պահը:

Կասկածյալներին պետք է հարցաքննել մանրակրկիտ կերպով պատրաստվելուց հետո՝ ելնելով հանցավոր խմբի յուրաքանչյուր անդամի՝ հանցավոր գործունեության՝ նրանց վե-

րագրվող դրվագներում մասնակցության բնույթի և աստիճանի մասին առկա տվյալներից: Հարցաքննությանը պատրաստվելիս անհրաժեշտ է նկատի ունենալ տուժողների և մեղադրող կողմի վկաների արդեն առկա ցուցմունքները, ինչպես նաև հաշվի առնել հարցաքննվողի հոգեբանական վիճակը: Այդ իմաստով հանցավոր խմբի անդամների միջև հակասության (կոնֆլիկտի) հրահրման մասին հանձնարարականները լիովին արդարացված են՝ հանցավոր գործունեության սուբյեկտների պառակտիչ դիրքորոշումների առաջացնելու և մեղքը համախոհների վրա «զցելու» նրանց ձգտումները խթանելու համար:

Առաջին հերթին, հարկավոր է հարցաքննել այն անձանց,

- ովքեր հանցավոր խմբում կատարել են շարքային, «տեխնիկական» պարտականություններ,

- ովքեր եղել են հավաքագրողներ, սուրհանդակներ, փոխադրողներ, ուղեկցողներ և այլն,

- ում փաստաթղթերի օգտագործմամբ վարձվել է բնակարան կամ վարձակալվել այլ շինություն (տարածք),

- ովքեր հանցավոր խմբում կատարել են առաքիչի (դիսպետչերի), վարորդի կամ պահապանի գործառույթներ:

Եթե կասկածյալները խոստովանում են իրենց մասնակցությունը հանցագործության կատարմանը, ապա առաջին հարցաքննության ժամանակ հարկավոր է մանրամասն պարզել հետևյալը.

1. Ե՞րբ, որտե՞ղ, ո՞ւմ հետ, ինչպիսի՞ հանգամանքներում է ձեռք բերվել համաձայնություն մարդկանց վաճառքի և (կամ) շահագործման մասին:

2. Ի՞նչ պայմաններում է պայմանավորվածություն ձեռք բերվել տուժողների տեղաշարժի մասին արտասահման, ո՞վ է վճարել նպատակակետ երկրում ապրելու ծախսերը, և ո՞վ է կատարել վճարումը՝ ստացված «կենդանի ապրանքի» համար:

3. Ո՞ւմ կողմից, ե՞րբ և ինչպե՞ս են հաստատվել շփումներ

գնորդների, օրինակ, արտասահմանյան «գործընկերների» հետ, ինչպե՞ս է կատարվել վճարումը մատակարարված «կենդանի ապրանքի» համար:

4. Ե՞րբ, որտե՞ղ, ո՞ւմ կողմից և ինչպե՞ս են հավաքագրել ապագա գոհերին, աշխատանքի տեղավորելու ինչպիսի՞ փաստարկներ են օգտագործվել հավաքագրման ընթացքում:

5. Ո՞ւմ կողմից է հիմնվել «աշխատանքի տեղավորման գործակալությունը», կամ ո՞վ է կեղծել փաստաթղթերը՝ տուժողներին մոլորության մեջ գցելու համար:

6. Ինչպե՞ս են «կենդանի ապրանքը» ուղարկել արտերկիր: Այս առումով անհրաժեշտ է պարզել ամեն ինչ, սկսած անհրաժեշտ փաստաթղթերի ձևակերպումից (ով է դրանք ձևակերպել, ինչպիսի հանգամանքներում. եթե նշված փաստաթղթերը կեղծ են, ապա կոնկրետ ով և ինչ պայմաններով է դրանք պատրաստել), վերջացրած ծագման երկրի պետական սահմանը հատելու պահով (ժամանակը, վայրը, կերպը. եթե սահմանի հատումը եղել է ապօրինի, ապա ում օգնությամբ, ինչ պայմաններով և այլն):

7. Ինչպե՞ս է կատարվել գոհերին «աշխատանքի տեղավորելը» արտասահմանում (ով, երբ և որտեղ է նրանց դիմավորել, որտեղ և որպես ինչ են «աշխատել») գոհերը, ինչ են նրանց հայտնվել նպատակակետ երկրում նրանց հետագա գտնվելու պայմանների մասին):

8. Ովքե՞ր են եղել հանցավոր խմբի կազմում, և ինչպե՞ս են բաշխվել դերերը դրա անդամների միջև:

Ատերեսման մարտավարությունը: Կասկածյալների, տուժողների և վկաների ցուցմունքների միջև էական հակասությունների առկայության դեպքում քննիչը պարտավոր է նրանց միջև անցկացնել առերեսումներ: Առանձին դեպքերում հարկավոր է առերեսումից առաջ հանցավոր գործունեության սուբյեկտներին ներկայացնել իրար՝ ճանաչման նպատակով: Հաշվի առնելով, որ տուժողները բավական հաճախ են շփվել կասկածյալների հետ և լավ են ճանաչում նրանց, ճանաչման նպատակով ներկայացնելը կարող է և չպահանջվել:

Առերեսման ընթացքում պետք է ուշադրություն դարձնել, որ մասնակիցները չշփվեն միմյանց հետ՝ քննիչի կողմից անցկացվող քննչական գործողության պլանի շրջանակներից դուրս: Հարկավոր է առերեսման մասնակիցների միջև բացառել ցանկացած խոսակցություն, որը չի նախաձեռնվել քննիչի կողմից:

Առերեսման ժամանակ տուժողների և կասկածյալների ցուցմունքների հաստատման կամ հերքման նպատակով անհրաժեշտ է անհապաղ պարզել և հարցաքննել այն անձանց, ում մասին նրանք նշում են իրենց ցուցմունքներում:

Բացի հարցաքննվող անձանց ցուցմունքների հակասությունները վերացնելուց՝ առերեսումը կարող է օգնել լուծելու մեկ այլ կարևոր խնդիր: Խոսքն այն վկաների և կասկածյալների վրա դրական ներգործություն ունենալու մասին է, ովքեր թաքցնում են իրենց հայտնի հանգամանքները կամ կեղծում իրենց ցուցմունքները:

Մեթոդապես ճիշտ է առերեսումներ անցկացնել այն անձանց միջև, ում գործողությունները թրաֆիքինգի սխեմայում համատեղ են կամ փոխկապակցված: Օրինակ՝ նման անձանց թվին են դասվում.

1. տուժողը և հանցավոր սխեմայի մասնակիցը, ում հետ տուժողը բախվել է ուղևորության և (կամ) շահագործման ընթացքում,

2. հավաքագրողը և փոխադրողը,

3. փոխադրողը և գնորդը (կամ թաքցնողը),

4. հավաքագրողը և հանցակիցը, ով ձևակերպել է փաստաթղթերը, դրամ տվել ճանապարհի համար և գոհերին ուղարկել արտերկիր,

5. հավաքագրման, փոխադրման կազմակերպիչը և այն անձը, ով զբաղվել է անմիջական շահագործմամբ (գնորդը),

6. պահապանը, վարորդը և այն անձինք, ում շահի համար նրանք աշխատել են թրաֆիքինգի սխեմայի շրջանակներում:

Ճանաչման ներկայացնելու մարտավարությունը: Ճա-

նաչման ներկայացնելու ընթացքում որպես ճանաչող անձինք կարող են հանդես գալ ոչ միայն տուժողները, այլև հանցավոր գործունեության երկրորդական մասնակիցներից որևէ մեկը, օրինակ՝

ա) «Ժամանցի» կենտրոնի պահապանները, ովքեր լավ տեղեկացված են կենտրոնի գործունեության բնույթի և դրա աշխատանքը ղեկավարող անձանց մասին,

բ) վարորդը, ով պռոնիկներին ցրում է «կետերում» և առանձին դեպքերում՝ պատվիրատուներից ստանում դրամ ու փոխանցում մարդկանց շահագործողներին կամ այլ անձանց,

գ) առաքիչը (ղիսպետչերը), ով ստանում է պատվերները և ծառայում որպես կապող օղակ շահագործման կազմակերպչի, վարորդի և, օրինակ, պռոնիկների միջև:

Տարբեր սուբյեկտներին նշված անձանց՝ ճանաչման ներկայացնելու շնորհիվ հնարավորություն է ստեղծվում ճշտել գործող անձանց դերը հանցավոր գործունեության մեխանիզմում, պարզել այն տուժողներին, ովքեր, «կողմնորոշվելով» բարդ իրադրության մեջ, դարձել են կասկածյալների (մեղադրյալների) փաստացի հանցակիցները: Այդ դեպքում, ճանաչման ներկայացնելուց հետո, հարկավոր է անցկացնել ճանաչման ենթակա անձի և «ճանաչողի» առերեսում:

Տվյալ կարգի քրեական գործերով ճանաչման ներկայացնելն ունի երկու մարտավարական առանձնահատկություն, որոնք բխում են հանցավոր գործունեության քննվող մեխանիզմի յուրահատկություններից: Վկաների և տուժողների անվտանգության տեսակետից, ինչպես նաև ճանաչողի վրա հոգեբանական ազդեցությունը կանխելու նպատակով ճիշտ կլիմի տվյալ քննչական գործողությունն անցկացնել տեսողական դիտարկումից դուրս: Երկրորդ առանձնահատկությունն այն է, որ հանցավոր գործունեության որոշ կատեգորիաների մասնակիցներ, օրինակ՝ առաքիչները, կարող են հիմնական գործող անձանց հետ տեսողական շփում ունեցած չլինել և վերջիններիս հետ հաղորդակցված լինել միայն հեռախոսով: Այդ նկատառումով, հարկավոր է ներկայացնել նրանց՝ ձայ-

նով ճանաչման նպատակով: Ներկայացնելու այս տեսակը պահանջում է ոչ միայն ճանաչողի նախնական մանրակրկիտ հարցաքննություն, այլև, հնարավոր է, տարբեր անձանց ձայներն ընկալելու նրա ունակության և լսելով (այդ թվում՝ հեռախոսով) զանազանելու կարողության քննչական փորձարարության անցկացում:

2.3. Քննչական և օպերատիվ մարմինների համագործակցության կազմակերպումը թրաֆիքինգի վերաբերյալ քրեական գործերով:

Ցուցադրե՛ք «Թրաֆիքինգի վերաբերյալ քրեական գործերի քննության առանձնահատկությունները» դիդակտիկ նյութի «Օպերատիվ-քննչական խմբի սյանում, սահմանվում են աշխատանքի ուղղությունները.» վերնագրով սլայդները:

Քրեական գործով նախաքննության զուգորդումը օպերատիվ միջոցառումներով իրականացվում է օպերատիվ և քննչական ստորաբաժանումների համագործակցության շրջանակներում: Նման համագործակցության իրավական հիմքը կազմում են ՀՀ Սահմանադրությունը, ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգիրքը, «Օպերատիվ հետախուզական գործունեության մասին» ՀՀ օրենքը, միջազգային իրավունքի համընդհանուր կերպով ճանաչված սկզբունքներն ու նորմերը և ՀՀ միջազգային համաձայնագրերը, ՀՀ այլ օրենքներն ու նորմատիվ իրավական ակտերը, այդ թվում՝ միջգերատեսչական և գերատեսչական նորմատիվ իրավական ակտերը:

Քննչական և օպերատիվ մարմինների համագործակցության կազմակերպումը նպատակահարմար է հանցավոր գործունեության օպերատիվ-հետախուզական փաստագրման վաղ փուլերում: Այս մոտեցումը թույլ է տալիս օպերատիվ ստորաբաժանումների աշխատակիցներին ոչ միայն օգնություն ստանալ նախաքննության մարմիններից ուսումնասիրվող դեպքի և վերջինիս մասին ստացված տեղեկատվության իրավական գնահատման գործում, այլև նշել այն հարցերի շրջանակը, որոնք վերաբերում են մարդկանց թրաֆիքինգով զբաղ-

վողների գործունեությանը և այն անձանց, ովքեր իրականացնում են գոհերի անմիջական շահագործումը, որոշել տվյալ կատեգորիայի հանցագործների մերկացման և նրանց քրեական պատասխանատվության ենթարկելու միջոցներն ու մեթոդները:

Օպերատիվ հետախուզական գործունեության արդյունքների արդյունավետ իրացման անհրաժեշտ պայմանը օպերատիվ և քննչական ստորաբաժանումների ղեկավարների կողմից աշխատանքի համատեղ պլանավորումն է: Վերլուծելով առկա տվյալները՝ անհրաժեշտ է անհապաղ լուծել քրեական գործ հարուցելու և օպերատիվ-քննչական խումբ (ՕՔԽ) ստեղծելու հարցը: Այս հարցի լուծման ժամանակ որոշվում են ՕՔԽ-ի քանակական և որակական կազմը, ավտոտրանսպորտի, կապի միջոցների ցուցակը, ձերբակալված անձանց և առգրավված իրերի տեղավորման վայրը, տուժողների ժամանակավոր ապաստանի վայրը՝ նրանց անվտանգությունն ապահովելու նպատակով:

Օպերատիվ-քննչական խմբի ղեկավարի կողմից հաստատված պլանում, որն անհրաժեշտության դեպքում ճշտվում և լրացվում է, քրեական գործի քննության սկզբնական փուլում, սահմանվում են աշխատանքի հետևյալ ուղղությունները.

- կասկածյալների ձերբակալում թրաֆիքինգի գոհերի տեղափոխման, թաքցման, փոխանցման կամ շահագործման պահին,

- փախուստի դիմած կամ այլ վայրում ազատված տուժողների պահման և շահագործման վայրի գննություն,

- թրաֆիքինգի այն գոհերի (տուժողների) բժշկական գննության անցկացում, ովքեր ազատվել են ստուգայցի, օպերատիվ գննության կամ խուզարկության արդյունքում, ինչպես նաև հայտնաբերվել են ստուգիչ գնման ընթացքում,

- լրացուցիչ վկաների և քննությանը մախկինում անհայտ տուժողների հայտնաբերում, մատնանշված անձանց հարցաքննություն,

- այն անձանց հեռախոսային խոսակցությունների

զաղտնալսում և նրանց նկատմամբ հսկողության սահմանում, ովքեր չեն կալանավորվել և չեն ձերբակալվել՝ այն նկատառումներով, որ իրենց շփումներով և հեռախոսային խոսակցությունների բովանդակությամբ ի հայտ կբերեն իրենց հանցավոր կապերը, կօգնեն հաստատել վճարման ուղիները, թրաֆիքինգի գոհերի հնարավոր թաքստոցի վայրերը,

-տարբեր օբյեկտների զննություններ, խուզարկություններ, առգրավումներ,

-առկա և նոր ստացած նմուշների դատական փորձաքննությունների նշանակում,

- համագործակցություն հասարակական

կազմակերպությունների հետ և վկաների ու տուժողների նկատմամբ անվտանգության միջոցառումների անցկացում:

Պլանում սահմանվում են նաև քրեական գործի հարուցումից հետո օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումների և քննչական գործողությունների անցկացման առավել բարենպաստ ժամանակը, դրանց անցկացման հաջորդականությունը և ժամկետները, կատարողները, ուժերի և միջոցների հաշվարկը, քննության ապահովման կազմակերպչական և նյութական միջոցները, կապի և փոխադարձ իրազեկման համակարգի կազմակերպումը: Գնահատելով ներկայացված ապացույցները՝ քննիչը (ՕԶԽ ղեկավարը) պետք է անհապաղ լուծի գոհին տուժողի դատավարական կարգավիճակ տալու հարցը:

Օպերատիվ նյութերի իրացումը պլանավորելիս և քննության նախնական փուլի ընթացքում հարկ չէ ուշադրություն դարձնել միայն արդեն հաստատված և հարցաքննված տուժողների առքուվաճառքի կամ շահագործման հանգամանքների հաստատման վրա: Անհրաժեշտ է պլանավորել այլ գոհերի որոնողական աշխատանքներ, որոնց մասին հայտնի է դարձել հայտնաբերված և հարցաքննված տուժողներից:

Քննության ընթացքում հատուկ ուշադրություն պետք է դարձնել այն անձանց վերաբերող տեղեկությունների փնտրմանը, ովքեր ինչ-որ կերպ մասնակցել են տուժողների հավաքագրմանը, նրանց՝ այլ պետություններ ուղարկելուն

(այդ թվում՝ փաստաթղթերի ստացման գործում ցուցաբերած «օգնությանը»), «աշխատանքի տեղավորմանը» և այլն, քանի որ հիմնական դեպքերում այդ անձինք նաև կազմակերպված հանցավոր խմբերի անդամներ են:

Նախաքննության ներկայացուցիչների և օպերատիվ ծառայությունների համաձայնեցված որոշմամբ օպերատիվ միջոցառումների իրականացմանը նպատակահարմար է ներգրավել ոստիկանության մարմինների հատուկ ստորաբաժանումների, ինչպես նաև, սահմանված կարգով, այլ իրավապահ մարմինների և ծառայությունների աշխատակիցներին: Վերջիններս կարող են օգտագործվել՝

- դիտարկման ընթացքում, որը նախորդում է հանցավոր գործունեության սուբյեկտների ձերբակալմանը,

- հանցագործներին ֆիզիկապես բռնելու և հսկողության տակ նրանց ուղեկցելու համար,

- խուզարկության վայրի, օպերատիվ-քննչական այլ միջոցառումների վայրերի և մասնակիցների պահպանության ապահովման նպատակներով,

- քննության սուբյեկտների, ինչպես նաև տուժողների և վկաների, այդ թվում՝ ոչ կառավարական, հասարակական կազմակերպությունների ապաստաններում պահվողների նկատմամբ պաշտպանության (պահպանության) իրականացման համար:

Մարդկանց թրաֆիքինգի և շահագործման դեմ մղվող պայքարի արդյունավետության գործում կարևոր, երբեմն էլ՝ հիմնարար դեր են խաղում պետությունների իրավապահ մարմինների միջազգային համագործակցությունը և այդ համագործակցության պլանավորումը:

Նշված գործունեությունը կարգավորվում է փոխադարձ իրավական օգնության և իրավական հարաբերությունների մասին միջազգային ակտերով, այդ թվում՝ նաև միջպետական քրեական գործերում, ինչպես երկկողմ, այնպես էլ բազմակողմ կարգով: Նման ակտերի թվում են կոնվենցիաները, պայմանագրերը և համաձայնագրերը, ինչպես նաև դրանց լրացնող

արձանագրությունները:

Տուգադրեր «Թրաֆիքինգի վերաբերյալ քրեական գործերի քննության առանձնահատկությունները» դիդակտիկ նյութի «Միջազգային համագործակցության համընդհանուր կերպով ընդունված չորս հիմնական ձևերն են» վերնագրով սլայդը:

Միջազգային համագործակցության համընդհանուր կերպով ընդունված չորս հիմնական ձևերն են.

- հանձնումը (էքստրադիցիա),

- գրավոր միջնորդության ներկայացումը և կատարումը իրավական փոխօգնության պայմանագրերի համաձայն՝ այնպիսի գործողությունների իրականացման նպատակով, ինչպիսիք են՝ խուզարկությունը, վկաների հարցաքննությունը, փաստացի ապացույցների ստացումը և այլն,

- մեկ իրավապահ մարմնի հարցումը մյուսին ապացուցողական փաստերի առկայության կամ այլ՝ դրանց հետ կապված հարցերի մասին՝ նախքան գրավոր պաշտոնական միջնորդություն ներկայացնելը,

- մեկ իրավապահ մարմնի հարցումները մյուսին այնպիսի օպերատիվ օգնության տրամադրման մասին, ինչպիսիք են՝ գաղտնի արտաքին դիտումը, հսկվող մատակարարումները, ձերբակալումները և այլն:

Քանի որ մարդկանց թրաֆիքինգին առնչվող քրեական գործերի քննությունը համակցված է ոչ միայն օպերատիվ-քննչական համալիր միջոցառումների անցկացմամբ, այլև այլ պետությունների իրավապահ մարմինների հետ համագործակցությամբ, ապա հենց սկզբնական փուլում հարկ է լուծել հետևյալ հարցերը.

- օպերատիվ - քննչական խմբի կազմում օտար լեզուների տիրապետող քննիչների և օպերատիվ աշխատակիցների ընդգրկում,

- քրեական գործի նախաքննության ընթացքում մեկ կամ մի քանի թարգմանիչների օգտագործում:

Քրեական գործի ապացուցողական բազայի վերջնական

հաստատման համար անհրաժեշտ է, միջազգային իրավական օգնության տրամադրման պայմանագրերի հիման վրա, պլանավորել վերադարձած (կամ ազատված) թրաֆիքինգի գոհերի ցուցմունքների համեմատումը նախկին ցուցմունքների հետ, որոնք նրանք տվել էին այն երկրի իրավապահ մարմիններին դիմելիս, որտեղ ենթարկվել են շահագործման: Այս առումով հարկ է հաշվի առնել, որ նպատակակետ երկրի իրավապահ մարմինների աշխատակիցներին գոհերը կարող էին ճշմարտացիորեն պատմած լինել տվյալ երկրում գտնվելու իրական պայմանների մասին:

Նկատի ունենալով, որ իրավական օգնության տրամադրման միջազգային հանձնարարությունների կատարումը տևում է բավական երկար, անհրաժեշտ է ժամանակին պատրաստել համապատասխան հանձնարարությունները՝ դրանցում նշելով այն անձանց տվյալները, ում պետք է անպայման հարցաքննել որպես վկաների, որտեղ և ինչպիսի փաստաթղթեր պետք է առգրավել և այլն:

Քննության հաջորդ փուլում պլանավորումը տեղի է ունենում մեղադրանքի ներկայացման պահի և քրեական գործը դատարան ուղարկելու կամ կասեցնելու որոշման միջև ընկած ժամանակահատվածի համար:

Մեթոդական առումով գլխավոր ուղղությունը կլինի այնպիսի լրացուցիչ փաստացի տվյալների կուտակումը, որոնք թույլ են տալիս.

ա) մերկայացնել հայտնաբերված հանցագործին և մեղադրանք առաջադրել նրան,

բ) լրացուցիչ մեղադրանքներ առաջադրել արդեն իսկ կալանավորված հանցագործին:

Տակտիկական առումով էական նշանակություն ունեն.

ա) մարդու թրաֆիքինգով և շահագործմամբ զբաղվող այլ անձանց հետագա ուսումնասիրությունը,

բ) շահագրգռված անձանց կողմից հակազդման չեզոքացումը,

գ) մեղադրյալների լրացուցիչ, օրինակ, կոռումպացված

կապերի բացահայտումը և կատարված հանցագործությանը նրանց մեղսակցության ապացուցումը:

3. Հարցեր քննարկման համար

Դասավանդողը, ունկնդիրներին նյութը ներկայացնելիս, հատուկ քննարկման առարկա է դարձնում հետևյալ հարցերը.

1. Թրաֆիքինգի վերաբերյալ քրեական գործերի քննության սկզբնական փուլում տուժողին առնչվող ինչպիսի՞ հանգամանքներ պետք է պարզաբանվեն: Դասավանդողը բոլոր պատասխանները գրառում է ֆիլպ-քարտի վրա:

2. Մարդկանց թրաֆիքինգի և շահագործման հնարավոր նշանների մասին տեղեկությունների բնորոշ ինչպիսի՞ աղբյուրներ կարող են լինել:

3. Թրաֆիքինգի վերաբերյալ քրեական գործերի քննության ընթացքում ինչպիսի՞ օբյեկտներ կարող են զննության ենթարկվել:

4. Թրաֆիքինգի գոհերի մարմնի քննման արդյունքում ինչպիսի՞ հետքեր կարող են հայտնաբերվել, և դրանք հետազայում ի՞նչ նպատակներով կարող են օգտագործվել:

4. Խնդիրների քննարկում

Գործի հանգամանքները. *Մ. Հ.-ն և Կ. Հ.-ն Ատ. Խ.-ի վիճակի խոցելիությունն օգտագործելով նրան հավաքագրել ու փոխադրել են Թուրքիա, որտեղ ներգրավել են պռնկության մեջ, իսկ սպա՝ վերադառնալուց հետո, մարտի 6-ից 12-ը շարունակել են նրան շահագործման ենթարկել Երևանում:*

Դասավանդողը ունկնդիրներին առաջարկում է նշված հանգամանքների հիման վրա կազմել տուժող Ատ. Խ.-ի հարցաքննության պլանը և պարզման ենթակա հիմնական հանգամանքները:

5. Մլայդներ

Թրաֆիքինգի վերաբերյալ քրեական գործերի քննության առանձնահատկությունները Հայաստանի Հանրապետությունում: